

אדר א' תשע"ד

בס"ד

השיעור מוקדש לעילוי נשמת מנחם אביצור בן יהודה אריה ז"ל

מעמד הר כרמל

לפרשת כי תשא (על פי שיעור של הרב אלחנן סמט מתוך הספר "פרקי אליהו")

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי חִי ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לִפְנֵי כִּי הַיּוֹם אֲרָאָה אֵלָיו. טז וַיִּלְךְ עֲבַדְיָהוּ לְקִרְאֵת אַחָב וַיִּגְד־לוֹ וַיִּלְךְ אַחָב לְקִרְאֵת אֱלֹהֵהוּ. יז וַיְהִי כִּרְאֵת אַחָב אֶת-אֱלֹהֵהוּ וַיֹּאמֶר אַחָב אֵלָיו הֲאֵתָה זֶה עֹכֵר יִשְׂרָאֵל. יח וַיֹּאמֶר לֹא עֹכְרֵתִי אֶת-יִשְׂרָאֵל כִּי אִם-אֵתָה וּבֵית אַבִּיךָ בַּעֲזָבְכֶם אֶת-מִצּוֹת יְהוָה וְתִלְךְ אַחֲרַי הַבְּעָלִים. יט וְעַתָּה שְׁלַח קִבְּץ אֵלַי אֶת-כָּל-יִשְׂרָאֵל אֶל-הָר הַכַּרְמֶל וְאֶת-נְבִיאֵי הַבַּעַל אֲרַבַּע מֵאוֹת וְחַמְשִׁים וּנְבִיאֵי הָאֱשֵׁרָה אֲרַבַּע מֵאוֹת אֲכַלִּי שְׁלַח אֵיזָבֵל. כ וַיִּשְׁלַח אַחָב בְּכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְבֹּץ אֶת-הַנְּבִיאִים אֶל-הָר הַכַּרְמֶל. כא וַיָּגֵשׁ אֱלֹהֵהוּ אֶל-כָּל-הָעָם וַיֹּאמֶר עַד-מָתַי אַתֶּם פֹּסְחִים עַל-שְׁתֵּי הַסַּעֲפִים אִם-ה' הָאֱלֹקִים לְכוּ אַחֲרָיו וְאִם-הַבַּעַל לְכוּ אַחֲרָיו וְלֹא-עָנּוּ הָעָם אֹתוֹ דָּבָר. כב וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵהוּ אֶל-הָעָם אֲנִי נוֹתֵרְתִי נְבִיא לַה' לְבַדִּי וּנְבִיאֵי הַבַּעַל אֲרַבַּע-מֵאוֹת וְחַמְשִׁים אִישׁ. כג וַיִּתְּנוּ-לָנוּ שְׁנַיִם פְּרִים וַיִּבְחָרוּ לָהֶם הַפָּר הָאֶחָד וַיִּנְתְּחוּהוּ וַיִּשְׂמּוּ עַל-הָעֵצִים וְאִשׁ לֹא יִשְׂמּוּ וְאֲנִי אֲעֲשֶׂה אֶת-הַפָּר הָאֶחָד וְנִתְתִּי עַל-הָעֵצִים וְאִשׁ לֹא אֲשִׂים. כד וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹקֵיכֶם וְאֲנִי אֲקַרָּא בְּשֵׁם-ה' וְהָיָה הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר-יַעֲנֶה בְּאִשׁ הוּא הָאֱלֹקִים וַיַּעַן כָּל-הָעָם וַיֹּאמְרוּ טוֹב הַדָּבָר. כה וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵהוּ לְנְבִיאֵי הַבַּעַל בַּחֲרוּ לָכֶם הַפָּר הָאֶחָד וַעֲשׂוּ רֵאשֻׁנָּה כִּי אַתֶּם הַרְבִּים וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁם אֱלֹקֵיכֶם וְאִשׁ לֹא תִשְׂמּוּ. כו וַיִּקְחוּ אֶת-הַפָּר אֲשֶׁר-נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְּשֵׁם-הַבַּעַל מִהַבְּקָר וְעַד-הַצֹּהָרִים לֹאמַר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאִין קוֹל וְאִין עֲנָה וַיִּפְסְחוּ עַל-הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה. כז וַיְהִי בַצֹּהָרִים וַיִּהְיֶה בָהֶם אֱלֹהֵהוּ וַיֹּאמֶר קְרָאוּ בְּקוֹל-גְּדוֹל כִּי-אֱלֹקִים הוּא כִּי שִׁיחַ וְכִי-שִׁיג לוֹ וְכִי-דָרַךְ לוֹ אוֹלַי יִשָּׁן הוּא וַיִּקְצֹץ. כח וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גְּדוֹל וַיִּתְגַּדְּדוּ כַּמִּשְׁפָּטִים בַּחֲרֻבוֹת וּבְרַמְחִים עַד-שָׁפָךְ דָּם עֲלֵיהֶם. כט וַיְהִי פַעֲבַר הַצֹּהָרִים וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְאִין-קוֹל וְאִין-עֲנָה וְאִין קֶשֶׁב. ל וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵהוּ לְכָל-הָעָם גִּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְשׂוּ כָל-הָעָם אֵלָיו וַיִּרְפָּא

ההפטרה והפרשה - הדמיון והשוני

הפטרת פרשת כי-תשא בשנה מעוברת כמו השנה לקוחה מספר מלכים א פרק י"ח (בשנים רגילות נדחית הפטרה זו בדרך כלל מפני הפטרת פרשת פרה). יש מנהגים שונים היכן התחילה ההפטרה והיכן היא מסתיימת, ואנו נביא כאן את הגירסא הארוכה ביותר על פי מנהג התימנים, ונעסוק במנהגים השונים בהמשך השיעור.

1. מלכים א פרק י"ח

א וַיְהִי יָמִים רַבִּים וַדְּבַר-ה' הָיָה אֶל-אֱלֹהֵהוּ בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֲרָאָה אֶל-אַחָב וְאִתְּנָה מָטָר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה. ב וַיִּלְךְ אֱלֹהֵהוּ לְהִרְאֹת אֶל-אַחָב וְהִרְעֵב חֶזֶק בְּשִׁמְרוֹן. ג וַיִּקְרָא אַחָב אֶל-עֲבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל-הַבַּיִת וְעֲבַדְיָהוּ הָיָה יָרָא אֶת-ה' מֵאֵד. ד וַיְהִי בַהֲכָרִית אֵיזָבֵל אֶת נְבִיאֵי ה' וַיִּקַּח עֲבַדְיָהוּ מֵאֵה נְבִיאִים וַיַּחֲבִיאֵם חַמְשִׁים אִישׁ בַּמַּעֲרָה וְכָלכָּלָם לַחֵם וּמִים. ה וַיֹּאמֶר אַחָב אֶל-עֲבַדְיָהוּ לֵךְ בְּאֶרֶץ אֶל-כָּל-מַעֲיָנֵי הַמַּיִם וְאֶל כָּל-הַנְּחָלִים אוֹלַי נִמְצָא חֲצִיר וְנַחְיָה סוּס וּפָרָד וְלוֹא נִכְרִית מִהַבְּהֵמָה. ו וַיִּחַלְקוּ לָהֶם אֶת-הָאֶרֶץ לַעֲבַר-בָּהּ אַחָב הַלֵּךְ בְּדָרֶךְ אֶחָד לְבָדוֹ וְעֲבַדְיָהוּ הַלֵּךְ בְּדָרֶךְ-אֶחָד לְבָדוֹ. ז וַיְהִי עֲבַדְיָהוּ בְּדָרֶךְ וְהָיָה אֱלֹהֵהוּ לְקִרְאֵתוֹ וַיִּכְרָהוּ וַיַּפֵּל עַל-פְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאֵתָה זֶה אֲדֹנָי אֱלֹהֵהוּ. ח וַיֹּאמֶר לוֹ אֲנִי לֵךְ אָמַר לְאֲדֹנָיִךְ הִנֵּה אֱלֹהֵהוּ. ט וַיֹּאמֶר מֶה חֲטָאתִי כִּי-אֵתָה נָתַן אֶת-עֲבַדְיָךְ בִּיָּד-אַחָב לְהַמִּיתָנִי. י חִי ה' אֱלֹקֵיךָ אִם-יִשׁ-גוֹי וּמַמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא-שְׁלַח אֲדֹנָי שָׁם לְבַקֶּשׁךָ וְאָמְרוּ אִין וְהַשְּׂבִיעַ אֶת-הַמַּמְלָכָה וְאֵת-הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאָהּ. יא וְעַתָּה אֵתָה אָמַר לֵךְ אָמַר לְאֲדֹנָיִךְ הִנֵּה אֱלֹהֵהוּ. יב וְהָיָה אֲנִי אֵלֶיךָ מֵאֵתְךָ וְרוּחַ ה' יִשָּׁאֵךְ עַל אֲשֶׁר לֹא-אֲדַע וּבִאתִי לְהַגִּיד לְאַחָב וְלֹא יִמְצָאֵךְ וְהִרְגֵנִי וְעֲבַדְיָךְ יָרָא אֶת-ה' מִנְעָרֵי. יג הֲלֹא-הִגַּדְתִּי לְאֲדֹנָי אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי בְּהָרֵג אֵיזָבֵל אֶת נְבִיאֵי ה' וְאַחָבָא מִנְבִיאֵי ה' מֵאֵה אִישׁ חַמְשִׁים חַמְשִׁים אִישׁ בַּמַּעֲרָה וְאֶכְלָכְלָם לַחֵם וּמִים. יד וְעַתָּה אֵתָה אָמַר לֵךְ אָמַר לְאֲדֹנָיִךְ הִנֵּה אֱלֹהֵהוּ וְהִרְגֵנִי. טו

3. שמות ל"ב טז

"והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת"

4. והסביר רמב"ן בפירושו לפסוק זה:

"הזכירו בכאן לספר במעלתו, לומר כי לא נמנע משה בכל זה מלשבר אותם"

חז"ל הדגישו הן את אופיו העצמאי של מעשה זה, שנעשה על דעת עושהו, והן את ההסכמה של מעלה עם המעשה, וכך אמרו

5. במסכת שבת פז ע"א :

תניא: שלושה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו... שיבר את הלוחות. ומנלן (ומניין לנו) דהסכים הקב"ה על ידו? שנאמר (שמות ל"ד, א): "ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים... אשר שבחת" - ואמר ריש לקיש: יישר כחך ששיברת.

גם אליהו נקט ביזמה נועזת ביותר בהציעו לערוך מבחן שיברר מי הוא הא-לוהים שאחריו יש ללכת, מתוך ביטחון מוחלט שה' יענה באש מן השמים. תעוזה יש גם בכך שאליהו נתן לנביאי הבעל הזדמנות להציג את מעשיהם ואת פולחנם בפני העם באיזון גמור עמו, ובעודדו אותם להמשיך במעשיהם עד עלות המנחה.

ב. משה הרג כשלושת אלפים מעובדי העגל על ידי בני לוי שנאספו אליו (שמות ל"ב, כו-כח), ואליהו הרג את ארבע מאות וחמישים נביאי הבעל בעזרת העם החוזר בתשובה (י"ח, מ). שני המעשים הללו, נראה שנעשו על פי הוראת שעה ולא בדרך המשפטית הרגילה. ולדעת הרב אלחנן סמט "נראה כי דמיון זה בין הפרשה להפטרה הוא הבולט ביותר, ואפשר שהוא שהכריע בבחירת סיפור המבחן בכרמל כהפטרה לסיפור על חטא העגל ותוצאותיו".

ג. לאחר שמשה ואליהו החזירו את ישראל אל ה', ולאחר שהעבריינים באו על עונשם, מתפללים שני הנביאים אל ה' שישב את חסדו לעמו, וה' נענה לתפילתם. משה מתפלל אל ה' שישא חטאתם וילך בקרבם, ואכן ה' נענה לתפילתו, חידש את בריתו עם ישראל ונתן להם לוחות עדות חדשים.

אף אליהו התפלל אל ה' פעמיים, שיחדש את בריתו עם ישראל וישב להם את חסדו. תחילה הוא התפלל על נפילת האש, כדי שזו תסב את לב העם לאלוהיו. כמשה בתפילתו הראשונה בהר חורב (בעת שנודע לו לראשונה על חטא עמו - שמות ל"ב יג), מזכיר אף אליהו זכות שלושת אבות: "ה' אלהי אברהם יצחק

את-מזבח ה' ההרוס. לא ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני-יעקב אשר היה דבר-ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמוך. לב ויבנה את-האבנים מזבח בשם ה' ויעש תעלה כבית סאתים זרע סביב למזבח. לג ויערף את-העצים וינתח את-הפר וישם על-העצים. לד ויאמר מלאו ארבעה כדים מים ויצקו על-העלה ועל-העצים ויאמר שנו וישנו ויאמר שלשו וישלשו. לה וילכו המים סביב למזבח וגם את-התעלה מלא-מים. לו ויהי בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר ה' אלקי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי-אתה אלקים בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל-הדברים האלה. לז ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי-אתה ה' האלקים ואתה הסבת את-לבם אחרנית. לח ותפל אש-ה' ותאכל את-העלה ואת-העצים ואת-האבנים ואת-העפר ואת-המים אשר-בתעלה לחכה.לט וירא כל-העם ויפלו על-פניהם ויאמרו ה' הוא האלקים ה' הוא האלקים. מ ויאמר אליהו להם תפשו את-נביאי הבעל איש אל-ימלט מהם ויתפסו ויורדם אליהו אל-נחל קישון וישחטם שם. מא ויאמר אליהו לאחאב עלה אכל ושתה כי-קול המון הגשם. מב ויעלה אחאב לאכל ולשתות ואליהו עלה אל-ראש הכרמל ויגהר ארצה וישם פניו בין ברקו. מג ויאמר אל-נערו עלה-נא הבט דרך-ים ויעל ויבט ויאמר אין מאומה ויאמר שב שבע פעמים. מד ויהי בשבעית ויאמר הנה-עב קטנה ככף-איש עלה מים ויאמר עלה אומר אל-אחאב אסר ורד ולא יעצרכה הגשם. מה ויהי עד-כה ועד-כה והשמים התקדדו עבים ורוח ויהי גשם גדול וירכב אחאב וילך יזרעאלה. מו ויד-ה' היתה אל-אליהו וישנס מתניו וירץ לפני אחאב עד-באכה יזרעאלה.

הדמיון בין הפרשה להפטרה ברור: מאבקו של אליהו להשיב את דורו מעבודת הבעל אל עבודת ה' מושווה למעשיו הדומים של משה בפרשה. נזכיר בקצרה כמה נקודות השוואה מיוחדות במסגרת הדמיון הכללי:

א. משה ואליהו נקטו שניהם על דעת עצמם בדרכים נועזות מאוד כדי להחזיר את דורם בתשובה. משה השליך מידיו את לוחות העדות ושיבר אותם תחת

2. שמות ל"ב, יט:

"ויהי כאשר קרב אל המנחה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלך מידו את הלחת וישבר אתם תחת ההר"

פסוקים אחדים לפני כן נאמר על הלוחות

קוראי הסיפור. עיון בתפילה מגלה שהיא בנויה משני חלקים המקבילים זה לזה

7. תפילתו הכפולה של אליהו (פסוקים ל"ו ול"ז):

פנייה אל ה':

ה' א-להי אברהם יצחק וישראל (ל"ו) - ענני ה' ענני (ל"ז)
תוצאה

היום **יודע כי אתה א-להים** בישראל ואני עבדך ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה (ל"ו) - **וידעו** העם הזה **כי אתה ה' הא-להים** ואתה **הסַבַּת** את לבם אחרנית (ל"ז).

ושואל הרב סמט, מדוע כופל אליהו את תפילתו? האם אין הוא מבקש פעמיים אותו הדבר עצמו? כדי לענות על כך מציע הרב סמט להתבונן שלשה הבדלים בין שני חלקי התפילה.

א. בפסוק לו מודגשת **המשמעות הלאומית** של האירוע, אשר נתפס במסגרת הקשר ההיסטורי בין ה' לבין עמו. פעמיים חוזרת בתפילה שבפסוק לו המילה "ישראל": בפנייה אל ה' מוזכרים שלושת אבות האומה: "ה' א-להי אברהם יצחק וישראל", והעם מכונה בהמשך "ישראל". כל זה חסר בפסוק לו: הפנייה אל ה' היא אישית - "ענני ה'", והעם מכונה באופן סתמי "העם הזה".

ב. רק בפסוק לו מובלט מעמדו של אליהו כנביא ה', ובפסוק זה הוא מהווה חלק חשוב בתפילה: במקביל לבקשת אליהו שייודע כי ה' הוא א-להים בישראל, מבקש הנביא כי ייודע גם כי הוא עבדו, ובדבר ה' עשה "את כל הדברים האלה". בכך מסתיים פסוק לו. בפסוק לו חסר דבר זה לגמרי. רק על ידיעת ה' ומעשיו מתפלל שם אליהו.

ג. הבדל הפוך מצוי בפתיחתם של שני חלקי התפילה, בפנייה אל ה' שבראש כל אחד מהם: בפתיחת התפילה בפסוק לו נושא אליהו את דבריו בלא להזכיר את עצמו כלל: "ה' א-להי אברהם... היום יודע...". לעומת זאת, הפנייה אל ה' בראש פסוק לו היא "ענני ה' ענני". אבל מדגיש הרב סמט, הבדל זה אינו מאזן את ההבדל הקודם שעמדנו עליו, שכן בהדגישו עצמו בגוף ראשון בראש פסוק לו אין כל הבלטה של היותו אליהו נביא.

ההבדלים שתארנו יוצרים אווירה שונה מאוד בשתי התפילות, כפי שמסביר הרב סמט: הפנייה בפסוק לו משרה אווירה חגיגית ורגועה, והיא מקרינה ביטחון שקט ובלתי-מעורער שהדבר שעליו מתפלל אליהו אכן יקרה. הפנייה בפסוק לו היא נרגשת ואישית מאוד, והיא מבטאת חוסר ודאות ביחס להיענות ה'. ובלשון חז"ל

8. תענית טו ע"א; שם יז ע"א:

ענני ה' ענני - לשון צעקה הוא.

ושואל הרב סמט: מהו פשרם של הבדלים אלו שעמדנו עליהם, בין שני חלקיה של התפילה האחת? שאלה שכאמור מתעצמת לנוכח ההקבלה המבנית והלשונית

וְיִשְׁרָאֵל...". וגם כאן ה' נענה לנביאו: "וַתִּפֶּל אֵשׁ ה'..." (פסוק לח). הרב סמט מדגיש שירידת האש מהשמים חורגת ממטרתו הראשונית של אליהו - בירור השאלה מי הוא האלוהים - והופך על ידי אליהו למעמד שיש בו חידוש הברית בין ה' לעמו, כפי שפעל גם משה בהר חורב לאחר חטא העגל. לאחר מכן, מתפלל אליהו תפילה דמומה בעת שהוא גוהר ארצה ושם פניו בין ברכיו, בהמתינו להיענות ה' שיריד גשם על ארצו, ואף לכך נענה ה'.

חלק מדמיונות אלו שעמדנו עליהם כאן, מסוכמים

6. בפסיקתא רבתי:

משה כינס את ישראל להר סיני ואליהו כינסם להר הכרמל

משה ביער עובדי עבודה זרה "שימו איש חרבו על ירכו" (שמות ל"ב, כז) ואליהו ביער עבודה זרה ותפס נביאי הבעל ושחטם

משה קנאי "מי לה' אֵלֵי" (שמות ל"ב כו) ואליהו קנאי "ויאמר אליהו לכל העם: גִּשׁוּ אֵלַי"

משה התפלל על ישראל "אל תשחת עמך וְנַחֲלֶתְךָ" (דברים ט'), כו ואליהו נתפלל על ישראל "עַנְנֵי ה' עַנְנֵי"

משה כשנתפלל על ישראל תפס זכות אבות "זכר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיִשְׂרָאֵל" (שמות ל"ב יג) וכן אליהו "ה' אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל"

אלא שלצד הדמיון הרב בין הפרשה וההפטרות יש לציין את ההבדל העמוק בין שני המצבים ההיסטוריים: משה הוא מנהיגם של ישראל, ופעולותיו להשיב את ישראל מעבודת העגל אל ה' נעשו בעוז ובתוקף של מנהיג שהעם בידו: מחד הוא מענישו, ומאידך הוא מתפלל להצלתו. אליהו, לעומת זאת, אינו מנהיג העם, והוא חסר אמצעי כפייה. אין הוא אלא נביא, המצליח לנצל שעת כושר ושעת רצון, ובמעשה מתוחכם מביא את העם להסכים לעריכת המבחן שיברר להם מי הוא האלוהים. מפני כן, משה אינו זקוק לכל נס כדי להשיג את מטרתו, ואילו אליהו נאלץ להבטיח נס גדול שיייע לו במאמציו להשיב את ישראל אל ה', וה' נענה לו באש. מבחינה זו הישגו של אליהו גדול ומפתיע אף יותר מזה של משה.

תפילת אליהו: שני חלקיה המקבילים וההבדלים ביניהם

לאחר תום ההכנות הממושכות שערך אליהו לקראת הופעת האש שתאכל את קרבנו (ל-לה), מגיע המתח לשיאו. לא נותר לאליהו עתה אלא לפנות אל ה' בתפילה שיענה באש, וירצה בכך את מעשיו של עבדו. תפילתו של אליהו מושכת אליה את כל תשומת לבם של הנוכחים במעמד שבהר הכרמל, כמו גם את תשומת לבם של

בין שני חלקי התפילה הללו.

מבחן דתי אוניברסלי

מסביר הרב סמט שיש שתי משמעויות שונות לאירוע בהר הכרמל. בהתאם לכך, שתי משמעויות תהינה גם לירידת האש מן השמים, ואף תפילתו של אליהו - כפולת משמעות היא.

המשמעות האחת של המבחן בכרמל היא זו שהציע אליהו בראשית דבריו לעם ולנביאי הבעל, ונכנה אותה בזאת משמעות 'דתית אוניברסלית' (פסוק כ"א, כ"ד):

אם ה' הא-להים לכו אחריו, ואם הבעל - לכו אחריו. והיה הא-להים אשר יענה באש הוא הא-להים. ויען כל העם ויאמרו: טוב הדבר.

את הצעתו זאת הציע אליהו כאדם פרטי: לערוך מבחן אשר יברר מי הוא אלוהי אמת שאחריו יש ללכת. מבחינתו של ניסיון זה, אין משמעות מיוחדת לעובדה ש'השופטים' במבחן הם בניס לעם ישראל. ההכרעה במבחן זה היא אובייקטיבית, ואמורה להיות כפויה על תודעתו של כל מי שיהא נוכח במעמד.

ומסביר הרב סמט, שמפני האוניברסליות הזו של המבחן, מופיע אליהו לפנינו ולפני העם תוך שמירת איזון גמור בין שתי האפשרויות, הן בתביעתו להכרעה (פסוק כא) והן בהצעת פרטי המבחן (פסוקים כד-כה). לפנינו לכאורה שאלה נייטרלית המצריכה ניסוי והכרעה, ואלו ייעשו ללא משוא פנים וללא כל דעה מוקדמת. תוכחה שמגמתה גלויה - להשיב את העם לעבודת ה' - הייתה פוגמת בהצגה זו של המבחן.

אולם כבר בשלב הזה מגניב אליהו רמז ראשון ודו-משמעי בדברי הצעתו לעם (פסוק כ"ב):

ויאמר אליהו: אני נותרתי נביא לה' לבדי, ונביאי הבעל ארבע מאות וחמשים איש.

לכאורה, זהו הסבר מוקדם גרידא לזכותם של נביאי הבעל להיות ראשונים בכל דבר במהלך המבחן. אולם בדרך אגב נרמזת כאן רדיפת נביאי ה' בידי איזבל, המלכה הנוכרייה, וטיפוח נביאי הבעל הזרים, אשר הביאה כנראה מארצה. כאן נרמז לראשונה כי הנושא העומד למבחן אינו כה נייטרלי, אלא הוא נוגע לשורש הווייתו של עם ישראל כעם ה', ולעומת שבינו לבין שכניו - עמי הנכר עובדי האלילים. מה שרק נרמז עד עתה בדרך שאינה חד-משמעית, מתבאר באר היטב בהכנות המפורטות שעליהן שקד אליהו בשתיקה לפני תפילתו (פסוקים ל-ל"ב):

...וירפא את מזבח ה' ההרוס. ויקח אליהו שתים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אשר היה דבר ה' אליו לאמר: ישראל יהיה שמך. ויבנה את האבנים מזבח בשם ה' ויעש תעלה כבית סאתים זרע סביב למזבח.

לכל המעשים הללו ישנה תכלית מעשית, אך לצדה של זו יש לכל מעשה ומעשה משמעות סמלית. משמעות זו נמסרה לעם בשתיקה, תוך כדי מעשיו רוויי המסרים של אליהו. הבה נתבונן במשמעו של המעשה המתואר בפסוק לא. לאחר שתיקן את הבסיס של מזבח ה' ההרוס, מוסיף אליהו ובונה את החלק העליון של המזבח מאבנים חדשות. אף את השלב הזה בעשייתו הופך אליהו למעשה סמלי: הוא מקפיד כי מספר האבנים שמהן נבנה המזבח יהיה שתיים עשרה. ושואל הרב סמט: מה פשר הבלטת שנים עשר שבטי ישראל כאן ועכשיו? ומציע הרב סמט שמעשהו זה של אליהו מעלה על הדעת כמובן את מעשהו הדומה של משה, בבנותו מזבח לרגלי הר סיני ובבואו לכרות את הברית בין העם ובין ה'

9. שמות כ"ד ג-ח:

ויבא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. ויכתב משה את כל דברי ה' וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל... ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח. ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה.

השוואה זו בין מעשיו של אליהו לאלו של משה מצויה

10. בפסיקתא רבתי (פיסקא ד אות ב):

את מוצא שמשה ואליהו שווין זה לזה בכל דבר... משה בנה מזבח ואליהו בנה מזבח...

משה כשבנה את המזבח בנה אותו של שתיים עשרה אבנים למספר בני ישראל, ואליהו כשבנה את המזבח בנה אותו למספר שבטי ישראל.

בהליכתו אחר משה בעניין זה רומז אליהו על חפצו לחדש את הברית בין עם ישראל כולו לבין ה'. העם הניצב עתה בכרמל משמש כנציגם של כל שנים עשר השבטים, ומזבח זה שאליהו מרפאו, יהפוך עוד מעט לבסיס להתגלות אות הברית שבין ה' לבין שבטי ישראל: האש היורדת מאת ה' אל מזבח זה, הבנוי משתיים עשרה אבנים, תהא אות להשראת השכינה בישראל ולחידוש הקשר בין העם לא-לוהיו: "היום יודע כי אתה א-להים בישראל" (פסוק לו).

אולם מדגיש הרב סמט, גם את ההבדלים בין שני המקומות:

משה עומד לכרות ברית בין ה' לישראל על הדברים שהוא קורא באוזניהם: "הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה". 'דברים' אלו הם מצוות התורה ומשפטיה. האמונה בהיות ה' א-לוהי ישראל, כלולה בהנחת היסוד של ברית זו - ב"אנכי ה'". אליהו, לעומת זאת, בא לחדש את הברית בין העם לבין ה'

לשבתו" - מצוי בלב המדבר הגדול, במקום מבודד. רק ישראל וא-לוהיו נכחו בברית שנכרתה בו, מופרשים מן העולם כולו, מן העמים כולם. הר הכרמל לעומתו, ניצב בצפונה של ארץ ישראל, וככל הידוע לנו (ולא רק ממה שנרמז בפרקנו) שימש כמקום פולחן מפורסם לעובדי עבודה זרה בני עמים רבים. גובהו ויופיו של ההר המתרומם מתוך הים הם שהפכוהו למקום פולחן לבני אותם עמים, וביותר למקום פולחנם של עובדי הבעל הצידונים. דבר זה הופך אותו ואת רעיו הדומים לו בארץ ישראל (שהייתה מיושבת תדיר בעובדי עבודה זרה) ל'הרים גבנוניים' - הרים הנושאים על גבם 'גיבנות', הרים בעלי מומין.

ומסביר הרב סמט, שהמבדיל בין ההרים סיני וכרמל הוא המבדיל בין האירועים שאירעו בהם. הברית שאלוהו מעוניין לחדש בין ה' לישראל עמו אינה כאותה ברית שנכרתה בסיני, שבה מייחד ה' את עמו והעם מייחד את א-לוהיו מתוך פרישות מן העולם. בכרמל קיים עימות קשה עם עולם העמים השכנים, המפתים את ישראל בעושרם ובתרבותם ומקרבים אותו אל אמונותיהם ואל מנהגייהם האליליים. מתוך מאבק איתנים עם עולם העמים, חייב אלוהו להביא לניצחון אמונת ה' בתודעתם של ישראל ולחידוש הברית העתיקה. ברקע למאבק זה של אלוהו ניצבת איזבל בת אתבעל מלך צידונים וחבר נביאי הבעל אוכלי שולחנה, שהם כנראה מבני עמה, ועל אלוהו מוטל לבטל את האמונה של בני עמו בבעל אלוהי צידון, ראש הפנתאון האלילי הכנעני.

הדגשת שנים עשר שבטי בני יעקב כאן נועדה גם ליצור קו מבדיל בין הגורמים הזרים המאיימים על האחדות ועל הייחוד של העם לבין י"ב שבטי ישראל. הדגשת שמו של יעקב אבי האומה כמי "אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך", נועדה להזכיר את המאבק של יעקב עם המלאך - נציגם של אויבי ישראל (ישרו של עשו בלשונם של חז"ל). במאבק זה ניצח אבינו ויכול למלאך: "כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל" (בראשית ל"ב, כט). וכמו יעקב, כך גם בניו העומדים עתה בכרמל: אליהו וכל העם ינצחו במאבקם את ארבע מאות וחמישים נביאי הבעל הזרים ויוכלו להם.

12. וכך פירש בעל המצודות את פסוקנו:

ישראל יהיה שמך - על שם שנאמר 'כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל'... להזכיר זכות ישראל אביהם, שגם הוא [- אליהו] כמוהו [- כיעקב] ינצח אלוהים אחרים ואנשי נביאי הבעל.

לסיכום, מעשי ההכנה שעשה אלוהו בשתיקה שיוו למעמד בכרמל אופי ברור: המסר המשודר בהם לעם הוא פרטיקולרי מאוד: הוא נועד לתקוע טריז בין העם הישראלי הנוכח על הכרמל לבין נביאי הבעל הזרים,

בהקשר הבסיסי ביותר שלה: ברית על הכרת א-לוהותו וקבלתה.

משה זוכה להיענות מראש של העם החפץ לבוא בברית: "ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה". אליהו, לעומתו, נתקל בפקפוק ובחשד, ורק לאחר שתדד האש מן השמים יזכה בהיענות מלאה של העם.

הבדלים אלו מעוצבים גם בזמן השונה שבו מתרחשים שני המעשים במהלך היממה: הברית בהר סיני נכרתה בבוקר: "וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר...". בוקר זה - בוקרה של האומה הוא. אליהו, לעומת זאת, עושה את מעשיו "בעלות המנחה", היא מנחת הערב, בשעה של דמדומים, שעה היסטורית שבה חושך ואור משמשים בערבוביה בחיי העם הפוסח על שתי הסעיפים. אולם בעת שתדד אש מן השמים, היא תאיר באור גדול את החשכה, וכל הפסיחה על שתי הסעיפים וכל הפקפוקים ייעלמו באחת.

על הדמיון בין מה שאירע בכרמל לבין מה שאירע בסיני, ואף על השוני בין שני האירועים הללו, עומד מדרש מופלא זה

11. ילקוט שמעוני חלק ב רמז מז, והוא ממדרש 'ילמדנו':

זה שאמר הכתוב (ירמיהו מ"ו, יח) 'כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא' - בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה, שמעו תבור וכרמל והניחו מקומם ובאו להם, ושט כרמל בים. והקב"ה ציווה להם (תהילים ס"ח, יז): 'למה תרצדון הרים גבנוניים' - למה אתם רצים ומידיינים, בעלי מומין אתם, כעניין שנאמר (ויקרא כ"א, כ) 'או גבן או דק' [- המדרש דורש 'גבנוניים' - גיבנים], 'ההר חמד א-להים לשבתו' (תהילים שם) - זה סיני [- בפסוק הסמוך נאמר 'ה' בס סיני בקדש']. ואף על פי כן, פרע להם הקב"ה שכרם בטירוף [- בגלל טירוף] שנטרפו ובאו... בכרמל נתקדש שמו של הקב"ה ונאמר בו: 'ה' הוא הא-להים ה' הוא הא-להים' כנגד: 'אנכי ה' א-להיך'.

כלומר, רק הדיבר הראשון שנאמר בסיני, 'אנכי', קיבל את חיזוקו בכרמל.

הכתוב לא הסתפק בציון הקשר המספרי בין י"ב האבנים שלקח אלוהו לבין י"ב שבטי ישראל, אלא הוסיף: **מִסְפַּר שְׁבֵטֵי בְנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דָּבָר ה' אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמֶךָ.**

ושואל הרב סמט מה בא הכתוב להשמיענו בזאת?

כדי לענות על כך, מציע הרב סמט לחזור להשוואה בין הברית שכרת משה עם ישראל לבין הרמז בפרקנו לחידושה של ברית זו על ידי אלוהו, וזאת נעשה בעקבות המדרש שהובא קודם לכן. הר סיני - "ההר חמד א-להים

שכן אין כל פקפוק בהיענות ה'. בכלל: אין כאן בקשה בפסוק לו, אלא הודעה מראש על העומד לקרות: "היום יִדְעוּ...". הודעה זו נאמרת בלשון של הצהרה ותוך פנייה ישירה אל ה' א-לוהי אברהם יצחק וישראל'. הוודאות המובעת בתפילה הראשונה נובעת מכך שאליהו פועל כאן כשליח ה', כעבדו, וירידת האש עצמה נעשית 'בדבר ה''. לפיכך אין כל מקום לספק.

שונה מאוד תפילתו השנייה של אליהו בפסוק לו: תפילה זו חוזרת למבחן האובייקטיבי שנערך בין אליהו לבין נביאי הבעל. במבחן זה אין אליהו מופיע כנביא הפועל בשליחות ה', אלא כאדם החפץ להעמיד את אמונתו בה' למבחן אל מול אמונתם של עובדי הבעל באילוס. על כן נימת הפנייה כאן היא אישית - "ענני ה' ענני" - ונרגשת ומתוחה מאוד. כאדם הפועל ביזמתו, אין לאליהו כל וודאות בהיענות ה' לתפילתו, ועליו להפציר בה' ולנמק היטב את בקשתו-צעקתו. נימוק זה מעוגן כולו בתחום קידוש השם: " וידעו... כי אתה... ואתה...". לאליהו עצמו אין כאן כל תפקיד, לא במעשה העומד להיעשות - ירידת האש מן השמים - ולא בגרימת תוצאתו - האמונה בכך שה' הוא הא-לוהים, ולא הבעל.

מחמת אופיו הדתי-האוניברסלי הזה של המבחן בכרמל, אין השם 'ישראל' נזכר כלל בפסוק לו, הבא לשקף אופי זה. במקום זאת מכונה העם "העם הזה". אף אליהו אינו נזכר בפסוק זה כנביא. הזיקה הלשונית בין תפילתו של אליהו בפסוק לו לבין הצעת המבחן שהציע בתחילת דבריו לעם, וכן לקריאותיהם של נביאי הבעל, גלויה לעין: כנגד קריאתם של נביאי הבעל "הבעל עננו" (בשני שלבים שונים) מתפלל גם אליהו "ענני ה' ענני"; כנגד דבריו לעם "אם ה' האלהים..." מתפלל אליהו "וידעו העם הזה כי אתה ה' הא-לוהים".

ושואל הרב סמט: האם אין סתירה בין שתי המשמעויות הללו של המעמד בכרמל? והאם תיתכנה שתי תפילות כה שונות זו לצד זו? ממה נפשך: אם אליהו נושא דבריו כנביא שליח ה', הבטוח בהיענות משלחו, מה לו עוד לצעוק אל ה' בהמשך "ענני ה' ענני", כאדם פרטי השרוי בחוסר ודאות? ועוד: אם משמעות המעמד בכרמל היא חידוש הברית בין ה' לעמו והשראת שכינה בישראל, מה ערכו עוד כמבחן בין אמונת הבעל לאמונת ה'? במילים אחרות: במעשים שעשה בבניית המזבח ובתפילה הראשונה שנשא, מרומם אליהו את האירוע לרמה כה גבוהה, שמשמעותו הראשונית כמבחן דתי נראית עתה פעוטה ומיותרת, וכך גם תפילתו השנייה.

ומסביר הרב סמט, כי לא זו בלבד שאין כל סתירה בין שתי המשמעויות הללו של המעמד בכרמל, אלא שקיימת ביניהן זיקת גומלין, וכל אחת תלויה בחברתה. תלותה

ולהזכיר את העם נושנות: את הנאמנות הישנה לעבודת ה', המסומלת במזבח ה' ההרוס; את הברית בין העם לבין ה', אשר נכרתה על ידי משה לרגלי הר סיני; את יעקב אבי האומה, אשר במאבקו עם המלאך 'שרה ויוכל לו'. מן הבחינה הלאומית הזאת נועד המעמד על הכרמל להיות אירוע שיש בו חידוש הברית בין ישראל לה'. לא הוכחה בדרך הניסוי לכך שה' הוא א-לוהי עולם, אלא חזרה על מעמדים קודמים שבהם התגלה ה' באש לעיני עמו הנבחר כדי להשרות שכינתו ביניהם; לא סיום תקופת הפסיחה על שתי הסעיפים, אלא תחילתה של תקופה חדשה ביחסי הברית בין העם לא-לוהיו.

מן הבחינה הזאת משתנה אף תפקידו של אליהו כלפי ישראל: אין הוא עוד מי שבא להציע מבחן אובייקטיבי לבירור האמונה הראויה, תוך שמירת האיזון בכל התבטאויותיו, אלא הוא שליח ה', שכל מעשיו על הכרמל נעשו בשליחותו של מקום. לא ההכרעה בין 'שיטות' שלו ל'שיטות' של נביאי הבעל היא מטרתו, אלא היותו ממלא את תפקידו 'הקלסי' של נביא בישראל: המשלים בין ישראל לאביהם שבשמים. בהקשר זה עומד אליהו מול העם, בלא כל זיקה לנביאי הבעל הזרים.

בין שתי תפילותיו של אליהו

על פי האמור לעיל, מסביר הרב סמט, כי שתי תפילותיו המקבילות של אליהו מבטאות במילים מפורשות את שתי המשמעויות השונות הללו שהנביא שקד לְשׁוֹת למעמד בכרמל. סדר התפילות הפוך לסדר המעשים ויוצר מבנה כיאסטי. תפילתו הראשונה בפסוק לו מהווה המשך רצוף למעשים שעשה בבניית המזבח, מעשים אשר בהם מתרכזת המשמעות הלאומית-ישראלית של המעמד. התפילה ממשיכה את הנרמז באותם מעשים, ומעלה זאת לרובד המילולי.

הקשרים בין המעשים הסמליים ההם לבין התפילה בפסוק לו בולטים לעין: בלקיחת שתיים עשרה האבנים נרמז "מספר שבטי בני יעקב" ובתפילה מזכיר אליהו את כל שלושת האבות. השם 'ישראל' חוזר הן בתיאור המעשים שעשה: "אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך" והן בתפילה שבפסוק לו, שבה הוא מוזכר פעמיים.

בתפילה שבפסוק לו מבליט אליהו את תפקידו כנביא בישראל: "ואני עבדך" - משמעו כאן: 'נביאך, שלוחך'; "ובדברך [ובדברך קרי] עשיתי את כל הדברים האלה" - כלומר: למרות הצביון הנייטרלי כביכול ששיווה אליהו למבחן בכרמל שנעשה ביזמתו, באמת פעל אליהו גם בכך בדבר ה' כנביא שלוח, במגמה להשיב את ישראל אל ה' מחד, ולהשרות שכינת ה' עליהם מאידך.

מבחינת המשמעות הזאת של המעמד בהר הכרמל, נאמרת תפילתו של אליהו בחגיגות ובשלווה בוטחת,

בתפילתו: מדוע היה זקוק לשתי התפילות? ותשובתו: תפילתו השנייה - 'ענני' - כשלעצמה לא הייתה נענית אלמלא הקדים לה אליהו את תפילתו הראשונה. רק זכירתם של אבות האומה וזכותם העומדת לבניהם היא שאפשרה לאליהו לערוך את עצם המבחן, ולצפות להיענות לתפילתו האישית "ענני ה' ענני". ואכן, האווירה של כל אחת משתי התפילות מלמדת איזו מהן נושאת עמה נימת חרדה וחוסר ודאות ואיזו נאמרת בביטחון גמור.

למנהגים השונים לתחילת וסוף ההפטרות:

לאור ההשוואה שערכנו כאן לעיל בין הפרשה להפטרות, מתעוררות שתי שאלות ביחס למנהגים מסוימים בקריאת ההפטרות:

א. מנהג האשכנזים והתימנים להתחיל את קריאת ההפטרות בפרק י"ח פסוק א "וַיְהִי יָמִים רַבִּים וַיְדַבֵּר ה' הָיָה אֶל אֱלֹהָיו...". מה טעמו? הרי פסוקים א-יח בפרק י"ח אינם שייכים לסיפור המבחן בכרמל אלא לסיפור הבצורת, ואין כל דמיון שניתן להצביע עליו, בין האמור בהם לבין פרשת 'כי תשא'. הספרדים והאיטלקים לעומת זאת, מתחילים את ההפטרות בפסוק כ, והוא המקום הראוי לכך לכאורה.

ב. האשכנזים, הספרדים והאיטלקים מסיימים את קריאת ההפטרות בפסוק לט, בקריאת העם "ה' הוא הַאֱלֹהִים". דבר זה תמוה ביותר: הרי עיקר הדמיון בין הפרשה להפטרות מצוי דווקא בהמשך, בפסוק הבא (מ): "תִּפְשׁוּ אֶת נְבִיאֵי הַבַּעַל... וַיִּתְּפְשׂוּם וַיִּוֹרְדֵם אֱלֹהָיו אֶל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּשְׁחָטֵם שָׁם". ואף דמיון נוסף מושמט מן ההפטרות: תפילת אליהו להשבת הגשם והיענות ה' לכך. מהו פשר הדבר?

מציע הרב סמט לשחזר את תהליך הקיצור שעברה ההפטרות במהלך הדורות בקהילות השונות באופן הבא: באחת הרשימות החשובות והעתיקות שיש בידינו למנהגי קריאת ההפטרות בארצות ספרד ואגפיה, זו

14. שהרמב"ם מביאה בסוף ספר אהבה, מובא:

העניינות שנהגו רוב העם לקרות מן הנביאים בכל שבת ושבת ומפטירין בהן, ואלו הן: ... כי תשא: "וַיְדַבֵּר ה' הָיָה אֶל אֱלֹהָיו" וכו' עד "וַיִּרְכַּב אַחָב וַיֵּלֶךְ יְזַרְעֵאלָה" במלכים (י"ח, א-מה)

בקריאה זו מצוי סיפור המבחן בכרמל בשלמותו, על כל נקודות הדמיון שבינו לבין פרשת 'כי תשא'. ואכן התימנים נוהגים על פי מנהג זה שמעיד עליו הרמב"ם, עד היום. נראה שהטעם להארכת הקריאה מתחילת פרק י"ח, הוא שללא פסוקים אלו (א-יט) קשה להבין את משמעות הבטחת הגשם בפי אליהו בפסוק מ"א: "כִּי קוֹל

של 'המשמעות הגבוהה' של המעמד (זו הלאומית-היסטורית) במשמעותו הבסיסית כמבחן אמונה ברורה מאוד: בטרם יכריע העם את פסיחתו על שתי הסעיפים, בטרם יכיר בבלעדיות של אמונת ה' ועבודתו ובאפסות קיומו של הבעל, אין מקום לחידוש הברית בין העם לא-לוהיו ולהשראת שכינה בישראל. לפיכך חייב אליהו לקרוא לעם בתחילה להכריע, ולהציע להם ניסיון אשר יסייע להם להכיר כי ה' הוא הא-לוהים ואילו הבעל אפס ותוהו, ורק אחר כך לעשות את המעשים הרומזים לחידוש הברית בין שנים עשר שבטי י-ה לבין ה' א-לוהי ישראל.

מאידך, האפשרות להציע עריכת מבחן מעין זה שהציע אליהו ולזכות בהיענות ה' באש שתירד מן השמים, אין כל אדם ואין כל עם ראויים לה. רק חיבתם של ישראל לפני א-לוהי אבותיהם ומעמדו של אליהו כנביא ה' העומד לפניו הם המאפשרים לו לאליהו ליזום את עריכת המבחן הזה, מתוך ביטחון בכך שה' יענה לו. דהיינו: רק הקשר ההיסטורי בין ישראל לא-לוהיו, קשר הברית, הוא המאפשר את המעשים הנעשים בכרמל במישור הדתי-האוניברסלי. לפיכך מקדים אליהו בשלב התפילה את קשר הברית והבחירה בין ה' וישראל, כבסיס לביטחונו בהיענות ה', ורק אחר כך הוא סומך על כך את תפילתו האישית הנרגשת על היענות ה' במבחן האקטואלי שבו הוא עומד.

כלומר, זיקת הברית בין ישראל לה' היא המאפשרת את עריכת המבחן עם נביאי הבעל, והיענות ה' למבחן שיזם אליהו היא שתאפשר את חידוש הברית הזו וחיזוקה. זהו ההסבר להיפוך הסדר בין המעשים שעשה אליהו לבין התפילות שהוא נושא במבנה הכיאסטי שעמדנו לעיל על קיומו.

הדברים הללו ביחס לתפילתו הכפולה של אליהו יבארו מדרש פליאה

13. בשמות רבה מד, א:

אתה מוצא כמה תפילות התפלל אליהו בהר הכרמל שתירד האש

כמה דאת אמר 'ענני ה' ענני', ולא נענה.

אלא כיוון שהזכיר את המתים ואמר 'ה' אלהי אברהם יצחק וישראל' - מיד נענה.

מה כתיב: 'ותפל אש ה'...'

ולכאורה הקושיה על המדרש ברורה: הרי בתחילה נשא אליהו את תפילתו בפסוק לו, "ה' א-להי אברהם...", ואם לא נענה (מה שאינו רמוז כלל במקרא), דווקא על תפילה זו לא נענה. רק אחר כך, כשהתפלל בלשון עצמו "ענני ה' ענני", נענה מיד! והתשובה (כפי שמסביר הרב סמט): המדרש אינו משחזר כאן את התהליך הריאלי של תפילת אליהו, שהרי בפועל לא היה כל שלב שבו אליהו לא נענה. כוונת המדרש היא להסביר את הכפילות

המון הגֵשֶׁם", ובכלל, את ערך ירידת הגשם בסוף ההפטרה. רק צו ה' לאליהו בשנה השלישית לבצורת (י"ח, א), ותיאור הבצורת הקשה בהמשך הפרק (בתיאור הליכת אחאב ועובדיהו לחפש חציר לבהמות), מעניקים את מלוא המשמעות למסופר בסוף ההפטרה.

אולם הפטרה זו, שהרמב"ם מעיד על מנהג קריאתה, ארוכה ביותר: ארבעים וחמישה פסוקים. המגמה לקצר הפטרה ארוכה זו, גרמה לכך שברוב קהילות ישראל (מלבד התימנים) התפשט מנהג הקוטע את ההפטרה לפני סופה, בפסוק לט. מדוע בחרו לסיים דווקא שם? משום שבפסוק לט ראו (בצדק) את נקודת השיא של הסיפור, וראו בכך סיום בטוב. קיצור ההפטרה הוא שגרם להשמטת נקודות דמיון חשובות ביותר בינה לבין הפרשה. אילו היו מוסיפים את פסוק מ לבדו, כדי לא 'להפסיד' את נקודת הדמיון העיקרית (דבר שלא היה מאריך כמעט את ההפטרה) הייתה מסתיימת הקריאה במילים "וַיִּשְׁחָטֵם שָׁם", ואין זה מקובל לסיים בפורענות, אף לא כזו של חוטאים.

קיצור ההפטרה בסופה גרם לכך שיותר לא היה תפקיד לפסוקים שבתחילתה. שכן אם אין קוראים דבר על ירידת הגשם לבסוף, אין טעם לקרוא על הבצורת הקשה ועל הצורך להפסיקה, בתחילה. ואכן הספרדים והאיטלקים הורידו את פסוקים א-יט מקריאת ההפטרה, וכך הותירו רק את חלקו העיקרי של סיפור המבחן בכרמל, פסוקים כ-לט.

התוצאה מכל זאת היא אמנם הפטרה קצרה (ולפי חלק מן המנהגים, אף יותר מדי), אך כזו שדמיונה לפרשה קטוע במידה רבה. אף סיפור המבחן בכרמל כשלעצמו, הופך כך לסיפור קטוע.

ומסכם הרב סמט ואומר: שנראה כי מבחינת הדמיון בין ההפטרה לפרשה (שהוא המתחייב מבחינת האמור בתלמוד) עדיף מנהג התימנים, התואם את עדות הרמב"ם על המנהג הקדמון בקריאת ההפטרה.